

але інституціонально корисною для України, яка таким чином отримала тайм-аут для створення реальних економічних передумов та впровадження необхідних інституціональних змін для євроінтеграції.

Література

1. Філіпченко А. С. Економіка зарубіжних країн / А. С. Філіпченко, В. А. Вергун. – К.: Либідь, 1996. – 308 с.
2. Чухно А. Проблеми теорії перехідного періоду: від командної до ринкової економіки / А. Чухно // Економіка України. – 1996. – № 4. – С. 10–17.
3. Чала Н. Д. Європейська інтеграція як фактор розвитку промисловості України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.01 “Економіка промисловості” / Н. Д. Чала. – К., 2005. – 21 с.
4. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / Козик В. В., Пайкова Л. А., Даниленко Н. Б. – К.: Знання-Прес, 2000. – 277 с.
5. Горбулін В. П. Інтеграційні процеси та розвиток Центральної та Східної Європи / В. П. Горбулін // Стратегічна панорама. – 2003. – № 1. – С. 187.
6. Шнипко О. Постіндустріальна глобалізація: сутність, чинники, тенденції та суперечності розвитку / О. Шнипко // Економіст. – 2005. – № 4. – С. 76–79.

УДК 339.924 (477) : 061.1

Г. Г. Старостенко, Л. П. Подсядло
Національний університет державної податкової служби України,
Р. С. Квасницька
Хмельницький національний університет

СУЧАСНІ ФОРМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проаналізовано статистичні дані щодо експортно-імпортних операцій України з ЄС, розглянуті основні проблеми інтеграції України в світове господарство та досвід співтовариства для успішної інтеграції в Євросоюз.

Ключові слова: інтеграція, інвестиції, іноземний інвестор, співробітництво.

Проанализированы статистические данные относительно экспортно-импортных операций Украины с ЕС, рассмотрены основные проблемы интеграции Украины в мировое хозяйство и опыт сотрудничества для успешной интеграции в Евросоюз.

Ключевые слова: интеграция, инвестиции, иностранный инвестор, сотрудничество.

© Г. Г. Старостенко, Л. П. Подсядло, Р. С. Квасницька, 2009

The statistical data relative to the export-import operations of Ukraine with the European Union has been analyzed, the basic problems of the integration of Ukraine into the world economy are examined and the experience of collaboration for the successful integration in the European Union has been studied.

Keywords: integration, investment, foreign investor, collaboration.

Європейська інтеграція – це магістральний напрям розвитку континенту, що визначає як ситуацію в Європі у третьому тисячолітті, так і її місце у світі. Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою для України тому, що це є найкращий спосіб реалізації національних інтересів, побудови економічно розвиненої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Основними політичними вигодами послідовної європейської інтеграції є зміцнення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізація правового поля і забезпечення прозорості національного законодавства, поглиблення культури демократії і повага до прав людини тощо.

Проблемам інтеграції України у світове господарство присвячено численні наукові роботи та публікації. Але все ще не знайдено однозначної відповіді на питання про напрями інтеграції, можливі темпи цих процесів, їх необхідність і перспективність. Це пов'язано насамперед із високим динамізмом зовнішнього середовища, його нестабільністю та мінливістю. Складність визначення інтеграційного напрямку також полягає і в тому, що на нього впливає значна кількість факторів, які прямо не залежать від української держави, але мають на неї значний вплив (глобальні проблеми людства, суто політична складова зовнішньої політики країн, стосовно яких Україна є третьою стороною тощо).

Дослідження міжнародної суспільно-економічної діяльності України, у тому числі її економічних відносин з іншими державами, в контексті пошуку шляхів найбільш ефективної інтеграції України у світове господарство, присвячено роботи таких учених, як І. Бланк, В. Будкін, В. Геєць, Б. Губський, Г. Климко, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, В. Новицький, Т. Панфілова, С. Соколенко, Т. Циганкова та інші. Переважна більшість дослідників відзначають, що перехід України до якісно нового рівня економічного та соціального розвитку можливий лише за рахунок успішної інтеграції до Європейського Союзу. Проте питання готовності Європи прийняти Україну і власне готовності України до вступу в ЄС та інші питання, пов'язані з євроінтеграцією, потребують детальнішого вивчення.

Як невід'ємна частина Європи Україна об'єктивно орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічних відносин та забезпечення належного добробуту своїх громадян. Поглиблення європейської інтеграції та розширення Європейського Союзу на схід, його безпосереднє наближення до кордонів України створює додаткові передумови для активізації участі держави в цих процесах. Провідними формами співробітництва між Україною та ЄС є торгівля, інвестиційна діяльність, науково-технічна сфера,

регулювання трудової міграції та інші.

Розглянемо, яким чином вони розвиваються. Важливою формою співпраці України з ЄС є торгівля.

Ця сфера характеризується значним зростанням товарообігу між Україною та ЄС. Згідно з даними Євростату [1], за 2006 рік товарообіг з країнами ЄС становив 26581,03 млн. євро, що порівняно з 2005 роком більше на 5823,6 млн. євро. Причому найбільше підвищення відбулося 2007 року (майже на 6 млрд. євро). Одночасно збільшувалися обсяги зовнішньоторговельних послуг та прямих іноземних інвестицій.

Як видно з динаміки зовнішньої торгівлі товарами, обсяги експорту-імпорту товарів до країн ЄС у I півріччі 2008 року порівняно з аналогічним періодом минулого року збільшилися на 24,8 та 45,9% і становили відповідно 8614,3 та 13993,6 млн.дол. США (рис. 1). Негативне сальдо становило 5379,3 млн. дол. (мінус 2689,7 млн. дол. у I півріччі 2007 р.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту дорівнював 0,62 (у I півріччі 2007 р. – 0,72) [2].

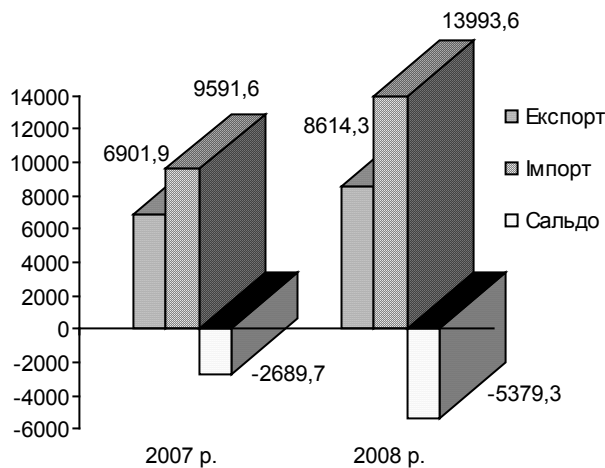

Рисунок 1. Зовнішня торгівля товарами з країнами ЄС, за станом на 1 півріччя 2007 і 2008 рр., млн. дол. США

У загальному обсязі експорту частка країн ЄС становила 26,5%, імпорту – 33% (у I півріччі 2007 р. відповідно 29,8 і 35,1%).

Головними партнерами як в експорті, так і в імпорті товарів, залишаються Німеччина (відповідно 966 і 3473,9 млн. дол.), Польща (1122,1 і 2177,9) та Італія (1431,1 і 1117,7 млн. дол.).

Обсяг експорту товарів до Польщі збільшився проти I півріччя 2007 р. на 317 млн.дол. (на 39,4%), Болгарії – на 269,3 (у 2,2 раза), Кіпру – на 207,6 (у 3,7 раза), Німеччини – на 164,3 (20,5%), Угорщини – на 163,8 млн. дол. (29,4%). У той же час зменшився обсяг експорту до Італії – на 87 млн. дол. (5,7%), Франції – на 48

69,8 (27,8%), Португалії – 21,4 (у 17,6 раза), Бельгії – на 18,9 (19,2%), Словенії – на 12,7 млн. дол. США (у 1,8 раза) [2].

Обсяги імпорту товарів збільшились з усіх країн ЄС, крім Словенії та Люксембургу: Німеччини – на 984,2 млн.дол. (39,5%), Польщі – на 950,9 (у 1,8 раза), Італії – на 346,8 (у 1,5 раза), Румунії – на 320,3 (у 2 рази), Нідерландів – на 249,7 млн. дол. США (у 1,7 раза).

Вагому частку товарної структури українського експорту до країн ЄС становили чорні метали – 30,6%, енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки – 9,6%, електричні машини та устаткування – 7,2%.

Найбільші експортні поставки чорних металів здійснювались до Італії, Польщі, Болгарії; енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки – до Угорщини, Італії, Іспанії; електричних машин і устаткування – до Угорщини, Німеччини, Словаччини.

Основу товарного імпорту з країн ЄС становили механічне обладнання – 17,4%, наземні транспортні засоби, крім залізничних, – 15,9%, електричні машини та устаткування – 7,6, енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки – 6,5, полімерні матеріали, пластмаси – 6,4%.

Найбільші імпортні надходження механічного обладнання здійснювались з Німеччини, Італії, Польщі; наземних транспортних засобів, крім залізничних, – з Німеччини, Польщі, Сполученого Королівства; електричних машин і устаткування – з Угорщини, Німеччини, Польщі; енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки – з Румунії, Литви, Польщі; полімерних матеріалів, пластмас – з Німеччини, Польщі, Італії [3].

Розглянемо показники зовнішньої торгівлі послугами (рис. 2). Так, у I півріччі 2008 р. експорт послуг до країн ЄС становив 1936,9 млн. дол. США і збільшився порівняно з відповідним періодом 2007 р. на 48,4%, – імпорт 1679,4 млн. дол. та 59,2% відповідно. Позитивне сальдо дорівнювало 257,5 млн. дол. США (I півріччя 2007 р. – 250,3 млн. дол.). Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі становила 34,1, імпорту – 55,3% (I півріччя 2007 р. – відповідно 33,8 і 51,8%).

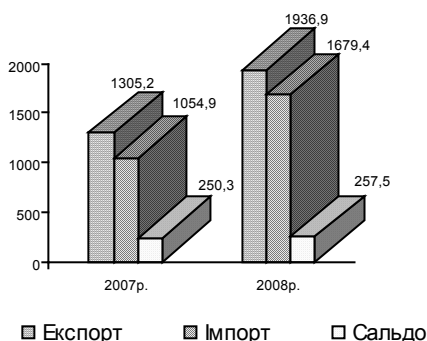

Рисунок 2. Зовнішня торгівля послугами з країнами ЄС, за станом на I півріччя 2007 і 2008 рр., млн. дол. США

Найбільшу питому вагу в загальному обсязі українського експорту до країн ЄС займали транспортні (57,2%), різні ділові, професійні та технічні (20,5%) послуги; імпорту – фінансові (28,3%), транспортні (19,1%), різні ділові, професійні та технічні (18,7%) послуги.

Головними партнерами в зовнішній торгівлі послугами є Сполучене Королівство, Кіпр, Німеччина, Австрія.

Торгівля між Україною та Європейським Союзом носить міжгалузевий характер. Її специфічною ознакою є висока концентрація у певних країнах співдружності, а саме: Італії, Бельгії, Греції, Швеції, Німеччині, Франції, Польщі. Крім того, з Люксембургом ми майже не маємо внутрішньогалузевої торгівлі, за винятком металургійної галузі. Більша частина товарообігу України з ЄС припадає на міжгалузеву торгівлю гомогенними товарами низького і середнього ступеня обробки, серед яких деревина та вироби з неї, чорні й кольорові метали, а також промислові вироби [3].

На порівняльні переваги впливають низка факторів, головними з яких є конкурентоспроможність та ефективність виробництва. Між ними існує пряма залежність: чим менший доступ країни до нових знань і технологій, тим нижчі конкурентні переваги та ефективність її виробництва, а також порівняльні переваги товарів країни на світових ринках. Крім цього, встановлення низьких квот та проведення антидемпінгових розслідувань за більшістю конкурентних українських товарів знижують порівняльні переваги України в торгівлі з Європейським Союзом.

Зараз ЄС – це найбільший іноземний інвестор України, що інвестує більше ніж США та Росія разом. Стосовно інвестиційного співробітництва слід зазначити, що Україна прагне стати територією європейських інвестицій. Тому створення сприятливого інвестиційного клімату є одним з першочергових завдань.

Обсяг прямих інвестицій в економіку України з держав ЄС (рис. 3) за станом на 01.07.08 дорівнював 28,8 млрд. дол. США, або 79,1% загального обсягу інвестицій у країну (01.07.07 – 18,5 млрд. дол. США, або 76,6%).

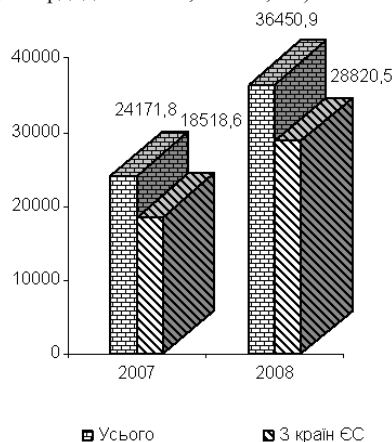

Рисунок 3. Прямі іноземні інвестиції в Україну, за станом на 01.07.2007 і 2008 рр., млн. дол. США.

Головними країнами-інвесторами (рис. 4), на які припадає понад 80% загального обсягу інвестицій з ЄС, є Кіпр – 8306,2 млн. дол. (28,8% загального обсягу інвестицій з країн ЄС), Німеччина – 6757,2 (23,4%), Нідерланди – 3127,1 (10,9%), Австрія – 2411,1 (8,4%) та Сполучене Королівство – 2248,6 млн.дол. США (7,8%) (рис.4).

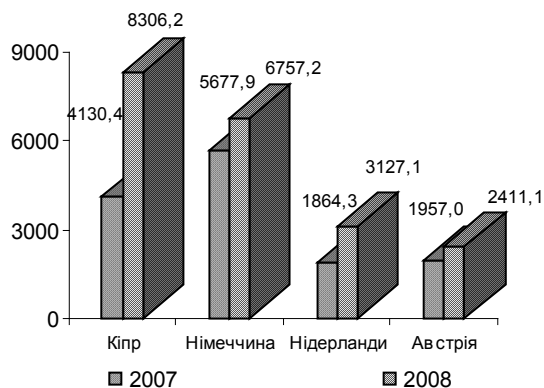

Рисунок 4. Прямі інвестиції в Україну з окремих країн ЄС, за станом на 01.07.2007 і 2008 рр., млн. дол. США.

Значні обсяги прямих інвестицій з країн ЄС зосереджено на підприємствах промисловості (23,8%). Серед галузей переробної промисловості суттєві обсяги інвестицій внесено в металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Також інвестиційно привабливими є підприємства фінансової діяльності (19,6%) та організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям (9,3%).

Обсяг інвестицій з України в економіку країн ЄС на 01.07.08 становив 5949,1 млн. дол. США, або 96% загального обсягу інвестицій з України (на 01.07.07 – 84,4 млн.дол. США, 32,1%).

Найбільші обсяги інвестицій спрямовано до Кіпру – 5826,3 млн. дол. США (97,9% загального обсягу інвестицій в країні ЄС), друге і третє місця посідають Польща та Латвія, в економіку яких з України надійшло відповідно 49 та 32,4 млн. дол. США.

Українські інвестиції до Кіпру здійснено резидентами, що зареєстровані за видом економічної діяльності “операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям” (91,4% обсягу інвестицій у країну), Польщі – підприємствами оптової торгівлі і посередництва в оптовій торгівлі (95,5%) та Латвії – установами фінансової діяльності (100%).

З 2004 року Україна розпочала співпрацю з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), яка спрямована на отримання можливості залучення в економіку довгострокових фінансових ресурсів банку для реалізації важливих інфраструктурних, енергетичних, природоохоронних та інших інвестиційних

проектів загальнодержавного значення.

Слід зазначити, що для України, Росії, Молдови та Білорусі першочерговими видами діяльності є охорона довкілля і транспортна, енергетична, муніципальна інфраструктура на пріоритетних транс'європейських (інфраструктурних) напрямках.

Кредити надаються тільки за умови використання й інших джерела фінансування. Фінансування проектів до 50% загальної вартості може здійснюватися ЄІБ .

Одним з основних напрямів є міжнародне співробітництво в паливно-енергетичній сфері. Нафтогазотранспортні системи забезпечують транспортування енергоносіїв як споживачам в Україні, так і виконують транзитні поставки російського газу та нафти до країн Центральної і Південної Європи. Завдяки вигідному географічному розташуванню транзит енергоносіїв відіграє важливу роль у зміцненні економіки та незалежності України за рахунок інтеграції в економіку Європи. До Європи через територію України транспортується близько 97% російського газу. Протягом найближчих 3–5 років Україна має можливість стати європейським центром розподілу електроенергії, природного газу, нафти й нафтопродуктів не лише з Росії, а й з країн Каспійського регіону та Центральної Азії. Тому найреальнішим шляхом інтеграції України до загальноєвропейського ринку нафти є створення Євроазіатського нафтотранспортного коридору Баку – Суца – Одеса – Броди – Європа (ЄАНТК). Завдяки цьому нафтопроводу можливо було б транспортувати каспійську нафту в Україну та далі до всіх держав Південно-Східної Європи, а збудувавши короткі перемички – також в Австрію та Німеччину. На думку експертів, найбільш економічно привабливим для України є маршрут від Бродів і далі по існуючому нафтопроводу “Дружба” безпосередньо до нафтопереробних заводів Європи з подальшим виходом на порт Омішаль (Хорватія) на Адріатичному морі. Реалізація проекту ЄАНТК може розв’язати стратегічні проблеми як диверсифікації транзитних маршрутів, так і поставок нафти на нафтопереробні заводи України [4].

ЄС надає технічну допомогу Україні. Тільки за програмою TACIS обсяги фінансування щорічно збільшуються на 2 млн. дол. США. У межах програми співробітництво між Україною та ЄС здійснювалось за наступними напрямками: ядерна безпека та захист довкілля (26,4%), реструктуризація держпідприємств і розвиток приватного сектору (19,1%), реформа державного управління, соціальної сфери та освіти (9,6%), сільське господарство (10,8%), енергетика (11,2%), транспорт (8,6%), консультації з економічної політики (5,4%), телекомунікації (3,6%) [3]. Енергетичні проекти в Україні фінансуються по програмах INOGETE та ТРАСЕКА. ЄС наполягає на здійсненні Україною рішучих кроків щодо захисту навколишнього середовища, захисту здоров’я населення від забруднення питної води, повітря та ґрунту, раціонального використання природних ресурсів. З боку ЄС також фінансуються: Європейська експертна програма – надає консультації українським державним установам; INTAS – сприяє реалізації спільних із Західною Європою науководо-слідних проектів; Бангкоцький механізм TACIS/ЄБРР – використовується для фінансування технічного співробітництва, спрямованого на сприяння в підготовці та залученні інвестицій ЄБРР; Програма сприяння демократії, LIEN – сприяє розвитку неурядових організацій у соціальній сфері для підтримки вразливих груп населення; Поріднені міста – поєднує міста України та Європейського Союзу; TEMPUS –

заохочує обмін між вищими навчальними закладами України та ЄС; BISTRO – надає гранти для швидкого впровадження малих проєктів у межах індикативних програм; Програма підвищення ефективності менеджменту – забезпечує організацію стажування українських менеджерів у ЄС.

З наведених програм видно, що співпраця з Європейським Союзом спрямована на зниження рівня бідності і створення зони спільного процвітання та цінностей на основі поглибленої економічної інтеграції, зміцнених політичних і культурних відносин та розвинутого транскордонного співробітництва.

Співробітництво між країнами буде розвиватись у сфері охорони навколишнього середовища та клімату, біомедичних досліджень та охорони здоров'я людини, у галузях сільського, лісового господарства та рибальства, промислових та виробничих технологій, метрології та матеріалознавстві, неядерній енергетиці, транспорті та інформаційному просторі, дослідженнях у соціальних науках, науково-технічній політиці та підготовки й обміні науковими кадрами. Спільні проєкти у визначених галузях дають змогу створювати нові технології та ефективно впроваджувати їх в економіку країни, прогнозувати стан і характер соціальних перетворень та є головним чинником підвищення добробуту нації [3].

Позитивним прикладом та перспективною сферою співробітництва є освоєння космічного простору. У спільній заяві України та Єврокомісії на Копенгагенському самміті у липні 2002 р. зазначається, що стратегічне місце займає програма Галілео, в якій бере участь Україна. Значимість співробітництва в космічній сфері для країн підтвердив семінар з можливостей VI рамкової програми ЄС у сфері досліджень і технологічного розвитку, який відбувся у кінці січня 2004 р. Бюджет програми становить 17,5 млрд. євро, а одним з тематичних напрямів є аеронавтика та космос.

Нагальною проблемою у теперішній час є регулювання трудової міграції. Офіційна статистика реєструє мізерні переміщення робочої сили між Україною та Євросоюзом, причому переважна частина українських громадян їдуть на роботу в Німеччину, Грецію, Португалію. Емігрують переважно високо-кваліфіковані працівники. Обсяги нелегальної міграції набагато більші. Нелегальна трудова міграція українських громадян є зараз фактором напруги у відносинах України з ЄС. Наплив нелегалів спричиняє не лише стурбованість властей, а й протести з боку місцевих профспілок. Проблема нелегальної трудової міграції з України має і несприятливий психологічний вимір. Демпінг на ринках праці європейських країн не сприяє покращенню ставлення до українських громадян, асоціюється із організованою злочинністю. Тому проблему розглядають як спільну для ЄС і України. Ускладнюють боротьбу з нелегальною міграцією неналежний рівень керованості процесом, недосконалість візової політики, нерозвиненість прикордонної інфраструктури, дефіцит коштів на депортацію нелегалів з території України, відсутність угод про реадмісію, досвіду спільної роботи з правоохоронними органами ЄС [3].

Таким чином, Україна має достатній досвід співтовариства для успішної інтеграції в ЄС. Основними формами такого співробітництва на нинішньому етапі є технічна допомога, інвестиційна діяльність і торгівля. Проаналізувавши статистичні дані щодо експортно-імпортних операцій України з Євросоюзом, обсяг прямих інвестицій у вітчизняну економіку з країн ЄС, можна зробити висновок, що сучасний стан економічних відносин України з ЄС обмежується переважно

товарообміном. Таку структуру економічних відносин можна назвати торговельною моделлю співробітництва. Її характерною ознакою є те, що структура зовнішньої торгівлі України визначається порівняльними перевагами, сформованими ще за часів радянського економічного комплексу. Тому масштабна інтеграція до ЄС у найближчі роки є проблематичною.

Література

1. Статистична служба Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,1&_dad=portal&_schema=PORTAL.

2. Міністерство економіки України: Департамент співробітництва з Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=98986&cat_id=80874.

3. Центр Європейських досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu.org.ua/ua&eu/?sid=uwto12>.

4. Рум'янцев А. П. Європейський вектор інтеграції України у світове господарство / А. П. Рум'янцев // Культура народів Причорномор'я. – 2005. – № 59. – С. 29 – 36.

УДК 338.45:658.012.32

Л. А. Половинчак

Херсонський національний технічний університет

СУТНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ БАЗОВИХ КАТЕГОРІЙ ТЕОРІЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Обґрунтовано сутність і зміст процесу реструктуризації, класифіковано засоби цілеорієнтації субпроцесів реструктуризації наукоємних підприємств, деталізовано інтеграційні функції процесу реструктуризації, за якими формалізовано ключові складові прикладного інструментарію та визначено дієві регулятори. Запропоновано структурно-логічну схему взаємозв'язку реструктуризації із цільовими підпроцесами реформування, модернізації, реорганізації, інжинірингу та реінжинірингу підприємств.

Ключові слова: реструктуризація, цільові підсистеми, щільність зв'язку, взаємостимулювання, базові принципи інтеграційного підходу.

Обосновано сущность и содержание процесса реструктуризации, сгруппированы средства обеспечения целеориентации субпроцесов реструктуризации наукоёмких предприятий. Детализировано интеграционные функции процесса реструктуризации, соответственно с которыми формализованы ключевые составляющие прикладного инструментария и определены эффективные регуляторы. Предложена структурно-логическая схема взаимосвязи реструктуризации с целевыми процессами реформирования, модернизации, реорганизации, инжиниринга и реинжиниринга предприятий.

© Л. А. Половинчак, 2009